

ET SPØRGSMÅL OM VILJE

– EN ANALYSE AF DR'S INTEGRATIONSKAMPAGNE "JOB FOR ALLE",
SOM ET LOKALT UDTRYK FOR NEOLIBERAL STYRING/GOVERNMENTALITY.
NÅR NYDANSKERE SKAL TRANSFORMERES TIL BEDRE JOBSØGERE.

AF HELENE RATNER, TOBIAS BANG,
KATRINE SYPPLI KOHL & STEPHAN VIFTRUP

I vinteren 2006-07 kunne man med jævne mellemrum på DR's programflade være vidne til Suhaila og Ebrahim, der i deres jagt på job henholdsvis råbte stemmen frem og græd glæden frem. Begge var højtuddannede og arbejdsløse nydanskere, og med denne baggrund deltog de i DR's integrationskampagne *Job for Alle*.

Kun få anfægter, at nydanskernes store arbejdsløshed udgør et samfundsproblem. Til gengæld skorter det ikke på kampe om at definere, hvad der er årsag til problemet, og hvilken løsning der knytter sig dertil. Med *Job for Alle* melder DR¹⁾ sig på banen med en kampagne, der skal "fjerne fordomme" ved at "give oplysning" til nydanskere og arbejdsgivere. Kampagnen består af seks tv-udsendelser, der med udgangspunkt i en ledig nydanskers situation giver gode råd og øvelser til jobjagten. Nydanskeren tages under kyndig behandling af to hjælpere, der skal klæde nydanskeren på til det danske jobmarked. Til udsendelserne hører et website, hvor man blandt andet kan få ideer til ansøgninger, uddannelse og øve sit dansk. Tv-programmerne fokuserer dog hverken på sprog eller videreuddannelse. Til gengæld er moralen ofte, at den, der er villig til at påtage sig en særlig problemidentitet og indgå i en transformationsproces, får succes med sin jobjagt.

Udgangspunktet for denne artikel er en undren over, hvordan det politisk disputerede emne integration bliver genstand for *opdragelse* hos en fondsstøttet DR i et underholdningsformat, der skriver sig ind i reality tv-genren. Artiklen vil kaste et kritisk blik på *Job for Alle*, da programmet på den ene side fremstår som neutral oplysning, og på den anden side har en indbygget ideologi, som vi finder problematisk i forhold til målet om at komme fordomme til livs. Det er dog vigtigt at pointere, at en integrationskampagne som *Job for Alle* ikke kan udrette meget uden en normativ problemforståelse. Vores ærinde er derfor ikke at kritisere normativiteten som sådan, men tv-programmernes specifikke anråbelse af nydanskere.

Grundet programmernes eksplicit opdragende form analyseres *Job for Alle* som et

iagttagelsesprogram ved hjælp af Michel Foucaults og Mitchel Deans governmentality-analytik samt Erving Goffmans interaktionsanalytik. Med *iagttagelsesprogram* ønsker vi at understrege, at vi iagttager programmernes iagttagelser og konstruktioner af integrationsproblematikken. Programserien er ikke blot et neutralt objekt til skue for tv-seeren, men en iagttagende *aktør*, der selv konstruerer problemer og repræsentationer. Konstruktionen af tv-empirien som et iagttagelsesprogram muliggør således en analyse af, hvordan programdeltagerne – og i sidste ende seeren – anråbes til at tage *Job for Alles* problemforståelse på sig.

I artiklen anskues integrationskampagnen som et lokalt udtryk for neoliberal styring, hvormed den skriver sig ind i governmentality-litteraturen (Villadsen 2002:78). Med afsæt i Michel Foucault skriver Mitchel Dean sig op imod den traditionelle opfattelse af (neo)liberalisme som en politisk filosofi, der taler for en minimal, afgrænset stat og maksimal frihed til individerne (Dean 2006:37-38). Ifølge Dean

har neoliberalismen hverken ført til mindre styring eller begrænset styringens virkefelt til staten, men derimod ændret styringens former: "liberal fear of governing too much is not so much a fear that the population is being governed too much but that the state is doing too much of the governing" (ibid:42). Vi argumenterer for, at *Job for Alle* er en form for statslig neoliberal styring, idet tv-serien har statslige fondsmidler i ryggen. Dean argumenterer netop for, at den neoliberale stat styrer ved at facilitere frem for at regulere og begrænse – og puljer til at styrke eksempelvis integrationstiltag i civilsamfundet kan anskues som sådan (ibid:43).

Neoliberalismen forudsætter autonome og ansvarlige individer, men formår de ikke at handle i forhold til gældende normer, skal de paradoksalt nok styres (Villadsen 2003:194). Disse individer har dog ikke altid realiseret sig som sådan og må som følge heraf vækkes til live gennem neoliberal styring. Neoliberalismens styringsparadoks er følgelig, at autonomi på en og samme tid er en realitet, og noget der skal ska-

bes. Især den governmentale magtforms selvteknologier gør sig gældende i forhold til at afparadoksere spændingen mellem styring og autonomi (Dean 2006:58). Dog, som vi vil vise, er det ikke *ren* selvteknologi vi finder i *Job for Alle*, men også suveræne og pastorale teknologier spiller ind. Med dette vil vi illustrere diskontinuiteten i *Job for Alles* magtudøvelse; de deltagende nydanskere kan ikke selv regulere deres adfærd efter *Job for Alles* normativitet, hvorfor suveræne magtformer sættes ind og tilføjer liberalismen autoritære elementer (ibid:39).

Derfor er formålet med artiklen også at bidrage med en konstruktivistisk kritik, hvorfor governmentality-litteraturen byder sig til. Der er imidlertid rejst forskellige kritikker mod governmentality-studiers evne til at kritisere. Michael Hardt og Antonio Negri argumenterer blandt andet for, at den klassiske postmoderne kritik ikke længere kan kritisere, da kapitalismen har transformeret sig og taler samme sprog som kritikken (Hardt og Negri 2003:144). I samme tråd klassificerer O'Malley governmentality studier som en art ufarlig genbeskrivelse af liberale programmer (O'Malley et al 1997). Kaspar Villadsens bud på denne udfordring er at undgå at skrive overgribende generelle fortællinger ved at foretage specifikke magtviden analyser. Ambitionen er således hverken at forfalde til blot at genbeskrive neoliberalismen eller at finde et ideologisk standpunkt *uden for* magten, men at følge Foucaults anbefaling om at fokusere på magtudøvelsens partikularitet i stedet for dens generalitet.

HVORFOR KOMBINERE GOFFMAN OG FOUCAULT?

Foucaults styrke er at kortlægge, hvordan magt og viden spiller sammen i konstruktionen af særlige subjektpositioner, problemkonstruktioner og styringsteknologier i et givent iagttagelsesprogram. Til gengæld udfolder han sjældent, hvordan magten udøves i situationernes partikularitet, hvorfor han har svært ved at sige noget om de situationelle betingelsers betydning. For at få blik for magtrelationernes yderste led, selve interaktionen, inddrages Goffman til at konkretisere en foucaultsk analyse af tv-empirien. Således

hævder vi i tråd med Ian Hacking, at den klassiske mikrosociologi kan bidrage med et dynamisk element til en foucaultsk magtanalyse, nemlig forståelsen af, hvordan mennesker bliver til i hverdagens interaktioner (Hacking 2004:299).

Hvor Foucault skaber blik for, hvordan magt skaber rammer for interaktionen, tilbyder Goffman et sprog til iagttagelse af, hvordan en subjektposition eller rolle spilles i den konkrete situation. Med Goffman stilles skarpt på subjektets selv fremstilling som et relationelt fænomen, hvor subjektet strategisk arbejder på sin performance i mødet med andre (Goffmann 1971:17; Hacking 2004:290). Subjektet skaber sig selv ved hjælp af en linje, der udtrykker dets opfattelse af situationen, de andre deltagere og sig selv (Goffman 2004:39). Tæt knyttet dertil er dets ansigt, der henviser til den positive sociale værdi, personen i praksis gør krav på i kraft af sin linje. Ansigtet er altså ligeledes noget personen tilstedes i interaktionen med andre. Hvis der er uoverensstemmelse mellem en persons selvbillede og det ansigt, personen får i situationen, udløser det følelsesmæssige reaktioner, alt efter om det tildelte ansigt er bedre eller dårligere end forventet (ibid:41).

Interaktionen struktureres af en eller flere rammer i form af kognitive og strukturelle regelsystemer, der stabiliserer forventninger og udstikker handlerum (Goffman 2004:220; Gonos 1977:858f). Foucaults magtforståelse kan med fordel bidrage til at forstå de strukturerende magtrelationer i interaktionen i form af institutionelle forventninger og sanktionerende ordninger, der leder tale og handling i en særlig retning (Hacking 2004:278).

Både Goffmans og Foucaults analysestrategier understreger, at en styringsteknologi som *Job for Alle* ikke er en entydigt undertrykkende transformation af de deltagende individer, men en produktiv magt, der skaber særlige mulighedsrum for subjekterne. Formålet er at *hjælpe* nydanskerne i job, men hjælpen er kun mulig, hvis de omfavner den rolle, som studieværterne stiller til rådighed. Således er magt og kontrol impliceret og eufemiseret i tv-programmet, og derfor

beskriver analysen de gode intentioner som de magtteknologier, de udmønter sig i (Järvinen og Mik-Meyer 2003:233).

For at kunne afdække de programinterne magtrelationer anskues *Job for Alle* som transformationsnarrativer. Tv-programmerne er medierede fortællinger, hvis egentlige objekt er seeren, og interaktionerne er beskåret og sat ind i en ramme for at formidle det overordnede budskab. Tv-programmerne og vores analyse struktureres derfor af tre narrative faser. Den første er diagnosticeringen af årsagen til nydanskerens manglende beskæftigelse (narrativets konflikt). På baggrund af diagnosen udsættes nydanskeren for en eller flere prøvelser, der skal forberede ham eller hende til det endelige møde med en potentiel arbejdsgiver (narrativets handling). Programmets spændingskurve toppes imod slutningen af programmet i selve jobsamtalen, hvor nydanskeren enten vælges eller vrages af det danske arbejdsmarked. Analysen vil vise, at *Job for Alle* ønsker at fortælle en historie, hvor konfliktens løsning skal søges i en transformation af hovedrolleindehaveren, der, som analysen vil vise, på en gang er fortællingens helt og modstander. De deltagende jobsøgende udspiller programmets manuskript ved at forholde sig så idealiseret som muligt til programmets normativitet og den rolle de tilbydes (Goffman 1971:31). Budskabet i tv-programmerne er centralt i denne sammenhæng, da det er her, vi kan aflæse programmernes subjekt- og problemforståelse. Fortællingens budskab

cementeres, når heltens jagt på målet lykkes eller mislykkes. Så uanset om nydanskeren får job eller ej, er denne – og seerne – blevet klogere på, hvordan man som nydansker *selv* forbedrer sine muligheder for at indtræde i den danske arbejdsstyrke.

I analysen følger vi de to nydanskere Suhaila Mohammed og Ebrahim Mahmoudis jagt på job. Der fokuseres på de tre narrative faser gennem episoder, der indeholder eksempler på subjektivering, rolleforhandlinger og ansigtsarbejde, hvor de nydanske subjekters selv fremstilling tematiseres. Ud fra disse stiller vi skarpt på interaktionen i programmerne som konkrete eksempler på, hvordan neoliberal styring folder sig ud i magtens yderste led.

FØRSTE FASE: DIAGNOSTICERING AF NYDANSKERNES PROBLEM

Et gennemgående træk i rollefordelingen i *Job for Alle* er, at nydanskerne ikke selv har noget kvalificeret bud på, hvorfor de ikke er i stand til at få et job, på trods af, at de ofte har stærke efterspurgte faglige kompetencer. Hjælperne indtager rollen som kultureksperter, der besidder den relevante ekspertise i forhold til at diagnosticere, hvad nydanskerens problem er. Eksperternes refleksioner performs ofte i en setting, hvor de er alene med kameraet.

Selvom årsagen til ledigheden fra starten præsenteres som et åbent spørgsmål, fokuserer hjælperne hurtigt på nydanskernes selv fremstilling og psyke. Da vi tager på jobjagt med Ebrahim, overværer vi eksperternes problemdiagnosticering af den arbejdsløse cand.scient.pol. De to hjælpere (Hj1 & Hj2)

har vurderet Ebrahim (E) til at have den rette "vilje". Men han er "kuet", "nedtrykt" og "bærer på noget [psykisk]". Nedenstående sekvens viser, hvordan hjælperne præsenterer deres diagnosticering for Ebrahim:

Hj2: Jeg tror du gør dig meget store anstrengelser på at gemme dig lidt bag papirerne. Du fremstår som meget kedelig i papirerne. [*E griner og står lidt uroligt*]. Meget meget kedelig, drøbende kedelig [*Hj2 nikker for at understrege, hvor kedelig E virker. E retter sig op*]

E: Det har jeg ikke hørt før...

Hj2: Du har hørt det før?

E: Nej, jeg har ikke hørt den før [*Hj2: Nej*]

Hj1: Men du kan jo en masse ting, og det skinner jo også igennem, så hvis nu vi kan få *hele* dig [*indrammer E med hænderne*] placeret ned i en ansøgning, så ... [*nikker og smiler*]

E: Så I mener, at det er det jeg mangler i mit cv og ansøgning?

Hj2: Det synes jeg i hvert fald...

Hj1: Jamen jeg har helt klart en forskellig opfattelse af dig i dag, og så da vi mødtes første gang. Altså du er to, du er to mennesker

E: [skeptisk] okay? [*smiler og ryster på hovedet*]

Hj1: Det er dejligt at se...

Hj2: Ja det er dejligt at se dig her [*Hj1: ja*]...Du er meget behagelig Ebrahim.

(DR 2006a)

Klippet viser, hvordan Ebrahims uimponerede reaktion på hjælpernes diagnosticering af problemet mødes med et reparationsarbejde, hvor hjælperne med smiger og ros forsøger at få deres konklusion til at glide ned. I sekvensen tilbyder hjælperne Ebrahim

muligheden for at give afkald på den del af hans selvfremsstilling, som de dømmes uhensigtsmæssig (den kedelige Ebrahim). Tilbudet er en del af en forhandling om det selv, Ebrahim skal fremstille: En forhandling der er kraftigt styret af, at hjælperne indtager positionen som eksperter i situationen. Den magt, der er på spil i situationen, eufemiseres ved at hjælperne fremstiller det nye selv som et udtryk for den *rigtige* Ebrahim. I den narrative helhed kommer Ebrahims distancerende benægtelse af, tidligere at være blevet opfattet som kedelig til at bekræfte snarere end afkræfte budskabet om, at han har brug for hjælp til at erkende, at problemet er centreret i ham selv. Goffman beskriver dette fænomen som en ond cirkel: Når en person sætter sig mod *behandling*, påviser det personens behov for behandling (Järvinen og Mik-Meyer 2003:20). Konflikter indlejret i *Job for Alle* iagttagelsesprogram bliver altså et spørgsmål om en intern konflikt i Ebrahim – og derfor er det ham, der er genstand for (be)handling.

Når eksperterne ikke blot vælger at rette deres ændringsforslag mod nydanskere-ansøgning og cv, men også vil behandle på deres performance i ansigt-til-ansigt møder, er det et udtryk for mistillid til, at Ebrahim vil kunne fremstille et selv, der er tilfredsstillende ud fra jobinterviewets forventningsstruktur. Alle nydanskere i *Job for Alle* har søgt flere hundrede jobs uden at blive kaldt til samtale. Mistilliden

Fotos fra DR's hjemmeside: <http://www.dr.dk/Undervisning/jobforalle/forside.htm>

til deres performance-evner kan altså dårligt begrundes i deres jobsøgningshistorik. Den samtale nydanskerne kommer til i slutningen af programmerne, er da heller ikke frugten af deres forbedrede ansøgning og cv, men er i de fleste tilfælde et resultat af, at hjælperne har trukket i deres netværk. Diagnosticeringen kommer derfor til at forholde sig til hjælpernes forventninger om, hvad problemet vil være, snarere end en analyse af nydanskernes jobsøgningshistorik.

ANDEN FASE: TRANSFORMATION AF KROP OG SJÆL

Denne anden del af transformationsnarrativerne fokuserer på at udbedre de fejl ved nydanskerne og deres selvfremstilling eller selvforhold, som diagnosen afslørede. Dette søges opnået ved hjælp af såvel undervisning og prøvelser som kontinuerlig evaluering og selvevaluering. Nydanskernes ansigter og linjer kommer under modifikation for at bringe dem i overensstemmelse med de uskrevne regler for selvfremstilling, der strukturerer samhandlingen på en dansk arbejdsplads. Styringen rettes derfor bl.a. mod kroppen, hvis disciplinering står centralt i mange af programmerne.

FØJELIGE KROPPE

I *Job for Alle 2* vurderer hjælperen Özlem (Ö), at den irakiske datamatiker Suhaila

(S) er ”for pæn”, og Özlem mener, at ”...[det] kunne det være fedt at give hende et mere internationalt look, end sådan meget muslim-look...lidt den der business woman.” Derfor inviteres stylisten Pernille (P) til at hjælpe Suhaila i sit tøjvalg. De asymmetriske subjektpositioner strukturerer interaktionens rammer: Özlem og Pernille er eksperterne, der har autoriteten til at dømme Suhailas linje som værende ”for muslimsk” og efterspørge et ”internationalt business look”. I nedenstående sekvens kommer Suhaila ud af et prøverum i nyt tøj, og Pernille fremlægger resultatet:

P: Jeg synes at vi har fået et jakkesæt, som fremhæver din figur... jeg ville egentligt også gerne have haft åbnet op [*for brystkassen*], [*kigger indforstået på Özlem*] fordi jeg [*er til*] den feminine side, man har med brystkassen, men det ved jeg jo godt - *det* kan vi ikke få lov til!

S: [*Ryster på hovedet*] Nej.

P: Det er svært grænseoverskridende, i forhold til din religion.

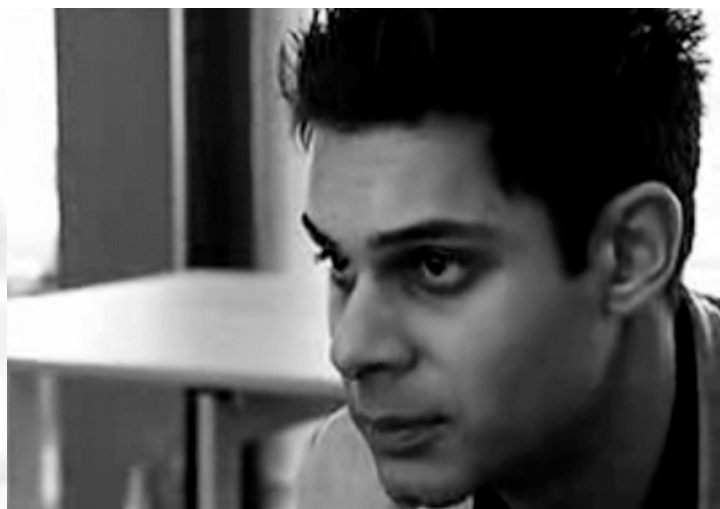
S: Ja

[...]

Speaker: Suhaila var på forhånd skeptisk, men hun ender i et jakkesæt som hun er meget glad for.

S: Jeg synes, det var rigtig spændende, og jeg synes [*om*] hendes mening som stylist. Det har stor betydning for mig nu. Fordi jeg synes, det bliver mere praktisk. Man accepteres som IT-medarbejder og som muslim. Det bliver mere liv og mere frisk. (DR 2006b)

Suhailas linje præges af hendes rolle som muslimsk kvinde ved, at hun bl.a. bærer tørklæde og tildækker kroppen fra halsen og ned. Hendes føjelighed overfor

eksperternes ønsker er begrænset, da den kommer i konflikt med hendes muslimske identitet. Til at forstå denne konflikt kan Goffmans rammebegreb inddrages. Rammer kategoriserer den sociale situation gennem meningstilskrivelse og klassifikation af symboler (Goffman 2004:219). Selvom der er mange forskellige rammer i spil i sociale situationer, vil den enkelte aktør altid handle efter en primærramme. Situationen kan ses som tegn på, at Suhailas primærramme konfronteres. Pernilles forbehold for resultatet illustrerer uenigheden om, hvor meget Suhailas muslimske fremtræden skal blødes op. Forventningen til Suhaila er, at hun som forandringsvilligt subjekt overgiver sig til Özlem og Pernilles ekspertise. Det kan Suhaila dog ikke leve op til, uden at det medfører, at hun accepterer deres modstilling mellem hendes muslimske ramme og det, der kræves af en international "business woman".

At Suhaila nægter at åbne op for brystet, er et udtryk for, at hendes ansigt trues af den opstillede modsætning mellem hendes religion og det moderne. Gennem en begrænset føjelighed modarbejder hun eksperternes pres i forhandlingen af hendes linje. Hjælperne tackler episoden ved at beskrive hendes modvillighed som noget, der ligger uden for hendes viljes rækkevidde, da deres krav er for grænseoverskridende i forhold til hendes religion. Gennem dette reparationsarbejde undgås det, at Suhailas modvillighed får programmets samhandlingsorden til at bryde sammen, selvom Suhaila træder ud af rollen som forandringsvilligt, lærende subjekt. Sekvensen afsluttes med en reparation, hvor Suhaila alene med kameraet tager sit nye look til sig og beskriver det som både muslimsk og friskt. I sidste ende bliver Suhaila dog taberen, da det faktisk ikke lykkes hende at få et job. Selvom arbejdsgiveren angiver betænkeligheder omkring hendes dansksproglige kompetence som årsag til afslaget, præsenteres Suhailas manglende føjelighed som en central konflikt gennem hele programmet, og som seer er det nærliggende at iagttage dette som en del af årsagen til hendes mislykkede jobjagt.

ET SPØRGSMÅL OM SELVTILLID OG DRIVE

Også personligheden præsenteres som årsag til uhensigtsmæssig selvfremsstilling. Ligesom kroppen og påklædningen gøres det indre til genstand for intervention, når nydanskerne skal transformeres til bedre jobsøgere. Konfliktens omdrejningspunkt er typisk spørgsmålet om, hvordan man vækker engagementet i jobsøgeren. Behandlingen af Ebrahims psyke demonstrerer, hvordan nydanskernes selvfremsstilling søges forandret ved hjælp af teknologier, der skal vække de gode dele af selvet til live.

Ebrahims ledighed iagttages, som forårsaget af, at han gemmer sig bag en kedelig facade; hans selvfremsstilling afspejler ikke hans *sande jeg*. Som behandling arrangerer hjælperne et møde med en coach, der skal hjælpe Ebrahim til en mere hensigtsmæssig selvfremsstilling.

Coach: Du er altid optaget af de andre... du giver mere ud end du har. Du tænker altid på andre, men glemmer dig selv... Du skal have en glæde – en lyst til at bære alt det der... Du har vænnet dig til at være alene. Du har været alene gennem krigshelveder, mand, du har set alt muligt man slet ikke skal se. [*Ebrahim tørrer en tåre væk*] ... Er du god til at tage i mod hjælp? Eller er du god til at give hjælp?... Du skal vise: Bortset fra alt det lort jeg har oplevet, så tror jeg at ham Ebrahim er en dejlig mand, jeg kender ham ikke, men jeg tror at den mand der er der, det er garanteret et ordentligt menneske. Jeg er parat lige nu til at tro på det [*Ebrahim griner*]. Men det kræver at du tror på det. (DR 2006a)

Som seere bliver vi opmærksomme på, hvordan Ebrahims manglende livsglæde får ham til at sætte andre først og glemme sig selv, hvilket er en forhindring i jobjagten. I interaktionen gives Ebrahim ansigt af coachen.²⁾ Han tilbydes rollen som en mand, hvis traumer har fået ham til at lægge låg på sine følelser, hvilket har fået ham til at fremstå flad og kedelig i sine ansøgninger. Det er en meget følelsesladet

rolle, som Ebrahim omfavner i interaktionen. Ved at konstruere Ebrahim som skadet af sin fortid, defineres hans problem som indre, men også som noget der kan ændres med den rette indsats. Med sin tåre viser Ebrahim, at han tager rollen på sig og påbegynder den transformation, der ved programmets slutning belønnes med et job.

I denne episode forudsættes implicit et subjekt som af natur rummer en positiv kerne, der f.eks. kan grædes frem (Vil-ladsen 2003:197). I kampen for at trænge ind til Ebrahims sunde kerne, bliver værternes strategier iagttagelige som forsøg på at myndiggøre nydanskeren ved hjælp af forskellige teknologier, der skal genskabe evnen til at forvalte egen frihed ved at tage ansvar. Ifølge Barbara Cruikshank er sådanne empowerment-teknologier særligt tydelige eksempler på de aktuelle liberale styringsrationaliteter, der søger at operationalisere de styredes selvstyrende kapaciteter ved først at konstruere dem som magtesløse for derved at hjælpe dem til at blive magtfulde (Cruikshank 1999).

Ebrahim får ikke megen taletid eller autoritet til at sætte dagsordenen for sine problemer og må acceptere den linje, autoriteterne tildeler ham. Det er iøjefaldende, at vejen til at skabe et autonomt subjekt går via en objektgørelse: Ebrahim formår ikke selv at handle på egne vegne, hvorfor coachen suverænt kategoriserer Ebrahim som en traumatiseret mand og problematiserer hans relationer til andre mennesker (Er du god til at tage i mod hjælp? Eller er du god til at give hjælp?). Det er i sessioner som denne, at tv-programmerne ikke bare afspejler, men også skaber subjekternes selvforståelse.

FORLØSNING ELLER FORTABELSE?

Den kompetence, som programmerne forsøger at bibringe de ledige deltagere, er i de beskrevne interaktioner tæt knyttet til deres sind, selvbillede og selvfremsstilling. Som eksemplerne viser, er idealet i DR-programmerne fjørlighed. Men idealet er i høj grad også at frembringe det, som Foucault kalder etisk praksis: Evnen til selv at vurdere, hvorvidt man lever op til det

gældende ideal og evner at regulere sin adfærd derefter (Foucault 1990:26). I nedenstående sekvens ser vi først, hvordan selvevalueringsteknologier søges bragt i spil, men herefter også hvordan suveræne magtmidler tages i brug, da selvevalueringsteknologierne ikke virker efter iagttagelsesprogrammets hensigt. Özlem skifter således den kærlige, pastorale magtform ud med en alvorlig afrettelsesdisciplinering.

I sin jagt på et job sættes Suhaila til at tage telefonisk kontakt til en fiktiv virksomhed, hvor studieværten Özlem agerer rekrutteringsmedarbejder. Det lykkes ikke Suhaila at få en personlig aftale i stand, og efter samtalen evaluerer Özlem og Suhaila hendes performance. Suhaila lægger ud med en positiv vurdering af egen performance.

- Ö: Du synes det gik godt?
 S: Ja... hvorfor ikke?
 Ö: Fik – fik du det, du spurgte efter?
 S: Hvis det er ikke muligt i den...
 Ö: Nej. Det er ikke det jeg spørger. Suhaila det er rigtig vigtigt, at du forstår det her. Du ringer, fordi du gerne vil komme derud.
 S: Ja.
 Ö: Hun siger nej. Er det ensbetydende med, det er gået godt så?
 S: Hvis det er ikke muligt hvorfor – hvorfor – jeg –ikke- det- ikke... er dårlig synes du...
 Ö: Ved du, hvad jeg synes? Jeg synes ikke, det gik godt. Jeg synes faktisk, det gik dårligt. (DR 2006b)

Suhailas positive selvevaluering viser, at hun forsøger at fremstille sig selv som en idealiseret aktør i form af en kompetent jobsøger, der blot ikke møder lydhørhed. At idealisere sig er i overensstemmelse med dagligdags praksis (Goffman 1971:30ff). Men i denne situation, hvor afslaget bliver givet af Özlem som straf for, at Suhaila ikke fulgte hendes instrukser, fremstår det som et udtryk for manglende selvindsigt eller vilje til etisk praksis. Da Suhaila ikke selv behersker iagttagelsesprogrammets idealer, må Özlem træde i karakter som suveræn dommer og bryde med selvevalueringens dialogiske karakter. Özlem udfører

et frontalt angreb på Suhailas ansigt ved at tale til hende, som var hun et lille barn. Derved bryder hun samhandlingsordenens normale præmisser, hvor mødets deltagere samarbejder om at bevare hinandens ansigter (Goffman 2004:44). Situationen er så markant, at Özlem umiddelbart efter må retfærdiggøre sin opførsel backstage:

Ö: Hun skal ikke imponere mig, fordi det er udelukkende hende selv, hun snyder. Og derfor var det rigtig vigtigt for mig ligesom at illustrere meget firkantet, der er – der er noget hun skal lære, og nu hun er også nødt til også at sige, ”jamen det er rigtigt. Jeg bliver nødt til at tage fat.”... Og der kunne jeg også godt mærke, det blev for tæt for hende. Den konfrontation er hun jo ikke vant til. (DR 2006b)

I denne sekvens iagttages konfrontationen som nødvendig for Suhailas transformation. Samhandlingsordenen i situationen præges ikke af rituel høflighed, men tager snarere form af et spil, hvor de to aktører kæmper om at tilskrive situationen mening. Ved at angribe det kompetente ansigt Suhaila ønsker at bære, sætter Özlem hende på plads i rollen som det ufuldendte subjekt, der har brug for transformation. Når tv-programmerne dømmes deltagerens ledighedsproblemer som forårsaget af indre årsager, der skal erkendes for at kunne repareres, fratages deltagerne samtidigt muligheden for at præsentere sig som idealiserede færdigpolerede produkter (Goffman 1971:38). Suhailas modvilje mod evalueringen medfører, at Özlem kategoriserer hende som endnu mere problematisk: Ikke nok med at hendes performance var fuld af fejl; hun vil heller ikke indse sine fejl. Derfor tilbydes Suhaila kun én mulighed: At erkende at hun selv er sin egen modstander og adoptere den rolle, hun tilbydes. Suhailas afslag får hende blot til at fremstå konfliktsky og blottet for situationsførmelse, hvilket retfærdiggør yderligere angreb på hendes ansigt.

I *Job for Alle* accepteres nydanskernes problematiseringer kun, hvis den grundlæggende rollefordeling accepteres. Modstand mod den linje, der tilbydes, fremstilles i programmerne som manglende føjelighed, manglende kulturkendskab og som udtryk for manglende selverkendelse fra nydanskerens side. Det

er derfor begrænset, hvad nydanskeren har af strategisk handlerum i programmerne. Forsøg på at fremstille sig selv idealiseret bekræfter blot eksperternes diagnosticering og iagttages således som et selvforholdsproblem. Det bliver derfor ikke muligt for nydanskerne at redde ansigt, med mindre de accepterer den linje, de får tilbudt af hjælperne. Dette medfører, at de i hvert fald for syns skyld må underordne sig sandheden om årsagen til deres ledighed. Dermed påtager de sig ansvaret for egen ledighed, og det bliver følgelig også deres egen fejl, hvis jobjagten ikke lykkes.

TV-PROGRAMMER SOM TOTALINSTITUTION

Sat på spidsen er der paralleller mellem den transformationsproces, som den ledige nydansker underkaster sig i tv-programmerne, og den, der ifølge Goffman er en del af behandlingen på totalinstitutioner så som sidsygehospitaler. Her integreres patienten gennem en mortifikationsproces, hvori han fratages de rekvisitter, han normalt bruger til at fremstille sig selv med, og berøves muligheden for selv at vælge og planlægge udlevelsen af sine roller. Han opdrages ved at få udleveret standardiseret beklædning, og der konstrueres en ny livshistorie for ham, samtidig med at han bliver informeret om gældende regler på stedet. Når programmerne udstiller nydanskerens ydre og performance som fejlbehæftet i forhold til interaktionsreglerne ved en dansk jobsamtale, igangsættes en mortifikationsproces. På linje med totalinstitutionens patient søges *Job for Alle* nydansker altså integreret gennem en proces, hvori hans normale selv gradvist desintegreres, hvorefter han tilbydes et nyt og transformeres til ”et objekt der kan puttes ind i institutionens administrative maskineri og bearbejdes systematisk gennem rutinemæssige foranstaltninger” (Goffman i Jacobsen & Kristiansen 2002:120).

Nedbrydelsen af selvet faciliteres ved, at personen fratages alt det, der normalt gør ham eller hende til en person med en voksens selvbestemmelse, kompetence, autonomi og handlefrihed i den sociale omverdens øjne. Goffmans *Asylum* kan ifølge Ja-

cobsen & Kristiansen læses som en undersøgelse af, hvordan det sociale selv oprettholdes og forandres i en dialektisk proces mellem identifikation med og modstand mod den definition af individet, der påtvinges fra institutionens side. Ebrahim og Suhaila belønnes, når de tager afstand fra deres hidtidige selv og omfavner den rolle og de symboler, *Job for Alle* tilbyder. Dog er deltagerne ikke passive ofre for programmernes anræbelse, men har forskellige muligheder for strategisk handling indenfor tv-programmernes rammer. Ved at argumentere for en sådan parallel mellem programmernes bud på jobsøgning og totalinstitutionens bearbejdning af den indsatte understreger vi samtidigt, hvor omfattende de krævede ændringer i nydanskerens selv er. Det kan have alvorlige personlige konsekvenser at skulle forstå sin muslimsk tøjstil som umoderne og skulle forstå sine venskaber som asymmetriske.

ER DER JOB FOR ALLE?

Job for Alles budskab er, at kun de mest forandringsparate og føjelige programdeltagere får et job. Det fremgår derfor paradoksalt nok, at der netop ikke er job for alle, men kun for de, der lader sig transformere fysisk og psykisk.

En vigtig – om end usagt – præmis i *Job for Alle* er, at nydanskeren selv er ansvarlig for arbejdsmarkedsintegrationen. Programmet hviler således på en helt bestemt problemforståelse, og der åbnes ikke for spørgsmål om, hvorvidt nydanskernes ledighed reelt skyldes deres uhensigtsmæssige selvfremstilling eller om strukturelle faktorer, som for eksempel manglende netværk eller uhensigtsmæssige rekrutteringsprocesser på arbejdsmarkedet, spiller ind. Dette fremstår ekstra paradoksalt, i og med at deltagerens afsluttende jobsamtale er skaffet via eksperternes netværk og ikke som følge af nydanskerens ændrede selvfremstilling.

Studier af socialt arbejde har vist, at borgere ofte diagnosticeres som enten værdigt eller uværdigt trængende, hvor de værdigt trængende gerne vil men ikke kan, og de uværdigt trængende mistænkes

for at mangle vilje (se fx Järvinen & Mik-Meyer 2003; Villadsen 2004). Sammenligner man *Job for Alle* med f.eks. regeringens integrationsplan *Ny Chance til Alle*, er der markant forskel. I *Ny Chance til Alle* mistænkes nydanskeren som udgangspunkt for at foretrække passiv forsørgelse, enten på grund af klientgørelse eller økonomisk kalkule (se f.eks. Regeringen 2005:6). Derfor er magt-teknologier som starthjælp og 300-timers reglen og integrationserklæringen primært rettet mod at skabe økonomisk incitament til og ejerskabsfølelse for integrationsprocessen. Det er altså ikke som udgangspunkt værdigt trængende nydanskere, man finder i statens styringsrationaliteter. Deltagerne i *Job for Alle* er derimod værdigt trængende qua deres ihærdige men mislykkede forsøg på at komme i arbejde. Viljen er der. Derfor kan *Job for Alle* anskues som en pastoral magtform, hvor den vildfarne arbejdsløse nydansker i kraft af en autoritet bringes til at bekende, hvad han rummer, og hvad han mangler. Med denne bekendelse rækker han således hånden ud efter frelse hos DR (Carstens 2002). Håbet er, at Suhailas og Ebrahims frelse kan vække lignende moralske selverkendelser hos de nydanske seere, der efterfølgende selv kan praktisere *Job for Alles* moral på egen krop og sjæl.

Ligesom asyllets mortifikationsproces er *Job for Alles* transformationsproces en art normaliseringsproces, der skal rette det skæve individ ind efter institutionaliserede standarder. Hvad programmernes nydanske deltagere har til fælles er, at deres udseende og selvfremførelse afviger fra den danske norm. Disse problematiske karaktertræk beror på en art generisk etnisk habitus, og det nydanske – som noget ikke helt dansk – bliver gjort til et stigma. Goffman argumenterer for, at stigmatiserede individer ved ikke at kunne leve op til den gældende norm er med til at opretholde den sociale orden til ulempe for sig selv. Arbejdsbyrden i forhold til at fremtræde som normal påhviler den stigmatiserede, der således har et stort behov for informationsstyring alt afhængig af, om stigmaet er åbenlyst eller ej (Goffman 1971:45). Ved at udstille de ledige nydanskere mangler og hjælpe dem til at tilegne sig *danske* normer, er DR med til at opretholde illusionen om, at der kun er en korrekt måde at agere på i

jobansøgninger, i jobinterviews og på det danske arbejdsmarked generelt. I sidste ende tager nydanskerne selv del i opretholdelsen af stigmatiseringen af deres uhenigtsmæssige træk ved at forsøge at slippe af med dem. Dean anfører, at den neoliberale norm om etisk praksis og autonome, rationelle individer skabes gennem sine undtagelser og afvigere (Dean 2002:49). Det er ligeledes vores påstand, at normen bliver synlig i mødet mellem reglen og undtagelsen, mellem det danske og det ikke-danske.

Når spørgsmålet om nydanskernes selvintegration kontra arbejdsmarkedets rummelighed og samfundets mangfoldighed ikke rejses i DR's integrationskampagne, er det fordi dette spørgsmål befinder sig i iagttagelsesprogrammets *blinde vinkel*. Gennem denne blindhed medvirker DR til at producere og opretholde en bestemt sandhed om, at danskhed er at have en bestemt slags tøj, talemåde, gestik og selvforhold. Integration bliver derfor en transformationsproces, hvis mål er at kopiere denne danskhed, og nydanskeren må selv tage ansvar for denne. Ved at iagttage og påpege denne blindhed bliver det muligt for os at vise, hvordan den stigmatiserede nydansker anvendes til at reproducere normaliteten, og at normalitet så vel som stigma er kontingent og kunne være anderledes.

NÅR INTEGRATION BLIVER TIL UNDERHOLDNING

Som nævnt i indledningen finder vi det påfaldende, at integration udfolder sig i et sådant underholdningsformat som *Job for Alle*. Med sine hurtige klip, understregede konflikter, mange prøvelser og deltagerens selvrefleksion er *Job for Alle* blot et ud af mange make over-programmer, hvor almindelige mennesker med forskellige mangler af eksperter hjælpes gennem en transformationsproces³⁾. Ikke kun nydanske seere anråbes til at udøve korrektionspraksisser på krop og sjæl, også overvægtige seere anråbes til at tabe sig, husejere til at tilegne sig den gode smag osv. Gennem almindelige menneskers problemer anråbes vi som seere til at genkende og handle på vore egne mangler. Denne type tv har inden for den sidste år-række vundet stigende indpas, og det inter-

essante bliver derfor, hvorledes denne anråbelse virker. Det kan denne analyse ikke sige noget om, men den kan påpege, hvordan magten eufemiseres som doku-soap og underholdning. Konsekvensen ved dette underholdningsformat er, at magten bliver usynlig. *Job for Alle* normativitet er ikke til diskussion i programmerne, og ledighedsproblemerne kan kun findes i nydanskernes selvforhold og selv fremstilling, hvorfor de alene er genstand for intervention.

Vi argumenterer for, at *Job for Alle* ikke er et unikt fænomen i den forstand. Flere forskere påpeger en øget individualisering inden for det sociale arbejde. Konsekvensen er, at sagsbehandling i stigende grad handler om personlig forandring og ansvarliggørelse frem for strukturelle forandringer i samfundet, på arbejdsmarkedet eller hos f.eks. arbejdsgivere. Derved kommer formelle spørgsmål om kvalifikationer ikke på tale, da de ikke indfanges i diverse selvudviklingsprogrammer (f.eks. Villadsen 2004, Järvinen og Mik-Meyer 2003: 12). For nylig er denne tendens atter eksemplificeret i civilsamfundet hos det prisvindende integrationsprojekt *Oracle*. Politiken beskrev projektets succes med følgende overskrift: "En anden måde at sidde på hjælp indvandrer til godt job" (Stefánsdóttir 2007). En mulig hypotese er, at fremtiden vil bringe stadig flere integrationstiltag, der fokuserer på ændringer af nydanskernes selv fremstilling og selvforhold – og færre der fokuserer på det danske arbejdsmarkeds rummelighed. Spørgsmålet er, om tiltagene ikke skulle hedde assimilationsprojekter i stedet.

KONKLUSION

Vi har argumenteret for, at DR ud fra et neoliberalt ideal pålægger nydanskeren ansvaret for integration. I *Job for Alle* skal de ledige nydanskere bekende sig selv som ufærdige subjekter, der føjeligt skal gennemgå en transformationsproces for at få job. Det er heltens succes eller fiasko, der leder os frem til budskabet: At nydanskernes integration hviler på graden af deres føjelighed og beherskelse af etisk praksis. Suhailas manglende føjelighed og etiske

praksis kommer dermed i programmerne til at forklare hendes fortsatte arbejdsløshed.

På den ene side indskrænker programmerne samhandlingsorden nydanskerens handlerum, men samtidigt skabes nye muligheder for strategisk performance. Ved at lade sig subjektivere som magtesløs kan nydanskeren spille strategisk med og lade magtteknologierne myndiggøre sig. Endelig har vi i diskussionen fremhævet tv-programmernes blinde vinkler: Ved at placere ansvaret hos nydanskeren og lade ham demonstrere sine manglende socio-kulturelle færdigheder, frem for at beskæftige sig med uhensigtsmæssige strukturelle forhold på arbejdsmarkedet, nedtoner DR's kampagne det paradoksale i, at veluddannede nydanskere ikke kan få foden inden for på det *rummelige* danske arbejdsmarked. Den ekskluderende normativitet forstærkes, når DR's kampagne anråber sine seere til at genkende sig selv og rette ind efter normen. I sidste ende er DR medvirkende til at opretholde de fordomme, de ønskede at fjerne.

Noter:

1. Med støtte fra Den Europæiske Socialfond og Integrationsministeriet.
2. *At give ansigt* (på kinesisk) er at sørge for at en anden anlægger en bedre linje end han ellers ville have været i stand til, hvorved ansigtet bliver givet til den anden. Det er en af de måder man kan opnå ansigt på (Goffman 2004:42).
3. *Make over-programmer* intervernerer i alt fra sociale og helbredsmæssige problemer til smag i hjem og have. Se fx *Seks år med Lissi og Michael* (TV2), *Hokus Krokus* (DR), *Ekstrem Hjemmeservice* (TV3).

Forfatterne vil gerne takke Kaspar Villadsen for kritiske og konstruktive læsninger af artiklen.

Helene Ratner er PhD-studerende på Inst. f. Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School, hvor hun forsker i ledelse af folkeskolen.

Tobias Bang, Katrine Sypli Kohl og Stephan Viftrup er cand.soc. i Politisk Kommunikation og Ledelse.

Litteratur:

- Carstens, A. 2002. "Motivation" i visitationssamtaler på aktiveringsområdet", i Järvinen, M. et al (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag (Magtudredningen).
- Cruikshank, B. 1999: *The Will to Empower, Democratic Citizens and Subjects*. Ithaca: Cornell University Press.
- Dean, M. 2002: "Liberal Government and authoritarianism". *Economy & Society*, Nr. 31, 1: 37-61.
- Dean, M. 2006: *Governmentality. Magt og styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.
- Goffman, E. 1971: *The presentation of self in everyday life*. New York: Penguin Press.
- Goffman, E. 2004: *Social samhandling og mikrosociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gonos, G. 1977: "Situation" versus "frame": the 'interactionist' and the 'structuralist' analyses of everyday life", i *American Sociological Review*, Nr. 42, 6: 854-867.
- Hacking, I. 2004: "Between Michel Foucault and Erving Goffman: between discourse in the abstract and face-to-face interaction", i: *Economy & Society*, Nr. 33, 3: 277-302.
- Hardt, M. & Negri, A. 2003: *Imperiet*. København: Informations Forlag.
- Jacobsen, M. H. og Kristiansen, S. (2002): *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red) 2003: *At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- O'Malley et al 1997: "Governmentality, criticism, politics", i *Economy & Society*, Nr. 26, 4: 501-517.
- Regeringen 2005: *Aftale om Ny Chance til Alle*. Regeringens integrationsplan. København.
- Stefánsdóttir, K. 2007: "En anden måde at sidde på hjælp indvandrer til godt job", *Politiken*, 26.11.
- Villadsen, K. 2002: "Michel Foucault og kritiske perspektiver på liberalismen – Governmentality eller genealogi som analysestrategi", i *Dansk Sociologi*, nr. 3, 13: 77-98.
- Villadsen, K. 2003: "Det sociale arbejde som befrielse" i: Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (red.): *At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Villadsen, K. 2004: *Det sociale arbejdes genealogi*. København: Hans Reitzels Forlag.

TV-programmer:

- DR 2006a: "På jobjagt med Ebrahim", *Job for Alle*, nr. 5
- DR 2006b: "På jobjagt med Suhaila", *Job for Alle*, nr. 2

Hjemmeside: DR (14.1.2008).